

TREKANTSDRAMA I

Mr. Reddy sammen med Karl og Esther Lange.

Med få undtagelser er tolken en fodnotefigur i den etnografiske litteratur. I alle etnografiske beskrivelser kommer antropologen til orde. I de bedste af dem også informanterne. Men selvom tolken tit er med som tredje person og taler mindst lige så meget som de to andre tilsammen, så har tolken aldrig selv haft anledning til at sige noget. Artiklen her er et forsøg på at udfylde lidt af dette hul.

Ankomsthallen i Tirstrup lufthavn er tom. Det er juni og udenfor er der næsten tropisk varme, men herinde er køligt. Jeg venter på den indiske antropolog Prakash Reddy, som jeg i de næste godt 4 måneder skal være tolk for. Professor Reddy skal studere dansk kultur i landsbyen Hvilsager på Djursland.

HVILSAGER

Den indiske antropolog G. Prakash Reddy.

Flyet fra København lander og passagererne forlader flyet og bevæger sig i en lang slange henimod ankomsthallen. Allerede på lang afstand kan jeg kende professor Reddy, som er den eneste mørklødede med flyet. Prakash Reddy er ikke en Gandhi med løse bomuldsgevanter, men en lille tæt mand med tonede guld-

indfattede briller og jakkesæt.

På vej ind til Århus med luftbussens spørger Prakash mig om min baggrund og fortæller, hvordan han har tænkt sig at starte sit feltarbejde med en kort spørgeskema-undersøgelse.

Jeg sveder og det er ikke bare pga. varmen. Mr. Reddy taler den særlige indiske udgave af engelsk,

som er volapyk for uindviede. Han gør det tilmed meget hurtigt, hvad han heldigvis selv indrømmer, da han lægger mærke til min forvirring. Reddy sagtner farten og jeg vænner mig til dialekten og konstaterer med lettelse, at der bliver længere og længere mellem mine anmodninger om gentagelser.

Trekantsdramaet

Mr. Reddy havde ikke selv haft tid til at lære dansk og var derfor nødt til at benytte sig af en tolk. Møderne med de indfødte formede sig altså som "trekantsdramaer" mellem etnografen og informanterne og med tolken som forbindelsesled.

Det er selvfølgelig ikke kun i antropologien man bruger oversættere, men der er noget, der adskiller feltarbejdssituationen fra de fleste andre sammenhænge, hvor der benyttes tolk. Det, der er specielt for det etnografiske drama er, at møderne her for det meste er uformelle; kun herved skabes den åbenhed i samværet, som er nødvendig for at få gode informationer. Det er derfor klart, at deltagerens personlighed spiller afgørende ind.

Tolk og deltager

Der er selvfølgelig en grund til, at de fleste antropologer ikke har beskæftiget sig med tolken. Traditionelt opfattes det som lidt pinligt, at man ikke behersker lokalsproget i de samfund man studerer. Tolken opfattes tilsvarende negativt som "støj på linien" - et nødvendigt onde. Det er oplagt, at det er en fordel for antropologen at beherske lokalsproget; men om tolkens tilstedeværelse i sig selv er en fordel

eller en ulempe afhænger vel af omstændighederne.

Selvfølgelig er det for det meste etnografen og informanterne, der taler sammen gennem tolken. Men det bør ikke føre til, at man i beskrivelsen fejer tolken ned i en fodnote og dermed overser hans rolle i feltarbejdssituationen. Det er i hvert fald vigtigt at gøre sig klart, på hvilken måde han spiller med.

Den engelske antropolog Evans-Pritchard har engang sagt om feltarbejderen, at han var et dobbeltmarginalt menneske, spændt ud mellem to kulturer.

Dette gælder også for tolken. Han befinder sig på en måske mindre dramatisk, men mindst ligeså konkret måde midt mellem to kulturer og skal i løbende oversættelse bygge bro fra den ene til den anden. Men tolken er ikke bare en upåvirket oversættelsesmaskine. Han ligner snarere en social kamelæon, der skifter farve efter hvem han taler for. Han bliver af den han taler *til* identificeret med den han taler *for*, mens tolken selv på sin side ofte vil være tilbøjelig til at identificere sig med den han taler *til*.

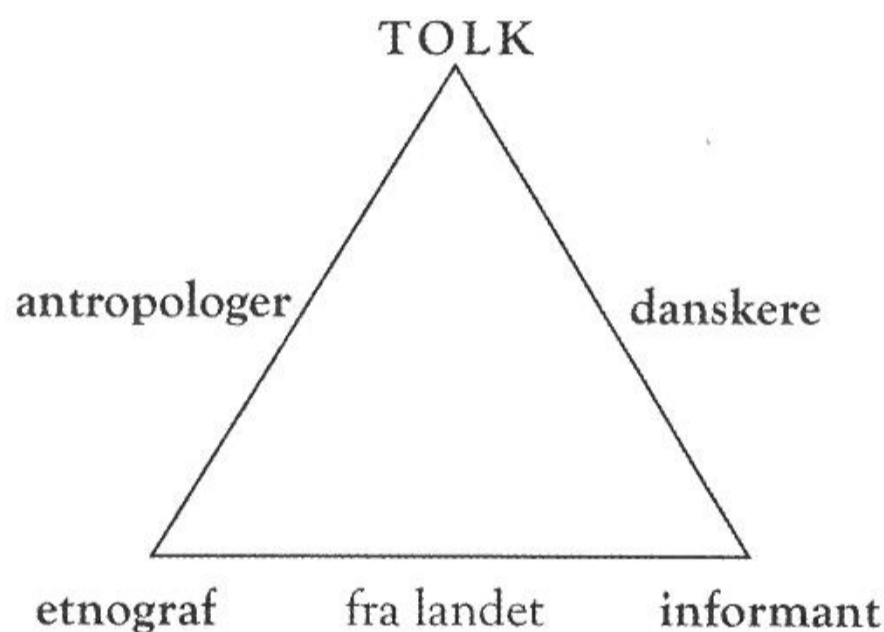
En af de første dage jeg var tolk for mr. Reddy, skulle vi ind og besøge landsbyens smed og hans kone. Prakash havde mødt dem til Skt. Hansbål aftenen i forvejen og ville takke smeden, fordi han havde lånt ham en sweater, da den kølige danske midsommeraften havde overrumplet mr. Reddy.

Prakash bad mig oversætte, at

smeden var hans ven og at han havde følt en øjeblikkelig hjerte-kontakt dagen i forvejen ved Skt. Hansbålet. Jeg kviede mig noget ved at skulle oversætte den for danske forhold følelsesfulde ven-skabserklæring. Hvordan ville smeden modtage den! Min betænkelighed viste sig at være overflødig. Det virkede ikke som om smeden blev bragt i forlegenhed.

Tolk, informant og antropolog

Jeg indtog som tolk på skift alle de tre roller i trekantsdramaet (se fig.). For det første som tolk. For det andet som antropolog og for det tredje også som informant.

I figuren er det vist, hvordan mødet mellem etnografen, informanterne og tolken var båret af iøjnefaldende ligheder og forskelle mellem deltagerne. Fællestrækket for Reddy (etnografen) og mig (tolken) var, at vi begge havde en antropologisk baggrund; ligheden mellem mig og beboerne i Hvilsager (informanterne) var, at vi var danskere, og selvom Reddy og beboerne i Hvilsager synes meget forskellige, så var der den lighed, at de fleste af beboerne i Hvilsager ligesom Reddy havde en baggrund på landet.

Jeg er indfødt dansker og dermed fremmed for Prakash. Det betød, at jeg somme tider blev brugt som informant. Prakash spurgte mig om mine slægtskabsrelationer, mine økonomiske forhold, mit forhold til religion, opdragelsen af mine børn og mit livs for-

løb i det hele taget.

Ved nogle af de foredrag Prakash holdt, oplevede jeg, at de oplysninger jeg havde givet Prakash om min måde at leve på, blev bragt til torvs og analyseret. Det var en mærkelig, lærerig men ikke altid lige behagelig oplevelse at høre en anden antropolog give forklaringer på min måde at leve på.

Det kan diskuteres, hvorvidt det er en fordel at benytte sig af en tolk, som også har en antropologisk baggrund. Jeg er selvfølgelig omtrent den sidste til at stille mig til dommer i den sag.

Derimod er det klart, at det var en stor mulighed for mig som antropologistuderende at få lov til at følge en erfaren antropolog i felten.

En af de ting som i begyndelsen undrede mig var, at Prakash startede med at udfylde spørgeskemaer og tegne slægtskabsdiagrammer over de familier, vi besøgte. Gjorde det ikke besøgene unødvendigt formelle?

Jeg ændrede hurtigt opfattelse. Spørgeskemaerne gav de første møder en ramme eller form, uden hvilken de ville have virket kluntede eller kunstige.

Desuden forbinder de fleste mennesker spørgeskemaer med en vis alvor eller videnskabelighed. Det var derfor med til at afgrænse os fra Jehovas Vidner og andre klokkestemmere.

I nabosognet Lime havde der et par år tidligere boet en gruppe tamilere, som flygtningehjælpen havde indkvarteret. Spørgeskemaet som tegn på autoritet eller videnskabelighed var derfor dobbelt vigtigt i et land, hvor en inder

Trekantsdramaet i Hvilsager: Antropologen (Reddy) informanten, (sognepræsten L. Mymark) og tolken.

er en tamilsk flygtning.

Hvad angår slægtskabsdiagrammet, så kunne man ved første øjekast tro, at det var overflødigt i et højt industrialiseret samfund som det danske. Er der overhovedet noget interessant at sige om danske familieforhold? Masser, mente Prakash! Det er en misforståelse når vi tror, at folk der er forskellige fra den vestlige verden lever efter ritualer og symbolske systemer, hvorimod vi lever efter en praktisk fornuft; den forestilling at vi har kærlighed og de har slægtskabsstrukturer er et udtryk for, at vi ikke kan se skoven for bare træer. Hvad betyder f.eks. de mange skilsmisser for slægtskabskategorierne? Hvorfor er der mange som kalder deres far og mor ved fornavn? Hvordan kan det være, at mange

unge lever papirløst? osv. osv.

Derudover er familien noget af det, der som regel betyder aller mest for folk. Derfor er det også en god adgang til fortrolighed at snakke om familier. Og det er en udmærket anledning, at gøre det udfra et slægtskabsdiagram.

Fremmedhed skaber kontakt

I det hele taget overraskede det mig, hvor hurtigt de indfødte, Prakash og jeg fik etableret et fortrolighedsforhold. Prakash fik efter kort tids samtale besvaret spørgsmål, som var så direkte, at selv gode naboer var blevet nægtet svar. Hvordan har du det med, at din datter er lesbisk? Hvor meget tjener du om året? o.l.

En af de vigtigste grunde til, at Prakash slap godt fra at stille den

slags spørgsmål var paradoksalt nok, at han som inder og antropolog var så fremmed som tænkes kan for befolkningen i Hvilsager (se figuren). Som videnskabsmand var han hævet over mistanke for at ville misbruge de oplysninger han fik. Desuden var han der kun for en kort periode, så det var under alle omstændigheder en begrænset risiko man løb ved at gøre Reddy til sin fortrolige.

I denne forbindelse er det selvfølgelig også vigtigt, at tolken er fremmed. Hvis jeg havde været indfødt fra Hvilsager, havde vi ikke fået de samme svar.

Feltarbejde som kulturudveksling

Prakash havde selv en baggrund i en landsby og havde som dreng hjulpet sin far med at drive land-

Nå, sådan gør I i Indien! - Prakash udveksler landbrugserfaringer med Anne Marie.

bruget. Det, at Prakash var født og opvokset på landet var ofte et vigtigt element i vores møder. Det skabte et fællesskab mellem Prakash og beboerne i Hvilsager, som jeg stod udenfor. Når vi talte med landmænd gav Prakash' spørgsmål om dansk landbrug tit anledning til spørgsmål om hans egen fædrengård og indisk landbrug.

Der var altså ikke bare tale om, at Prakash stillede spørgsmålene og informanterne svarede. For det meste udviklede møderne sig til kulturudvekslinger, hvor Prakash stillede spørgsmål om danske for-

hold, men til gengæld måtte besvare spørgsmål om indiske.

F.eks. skulle Prakash en dag smage frisk mælk fra de berømte danske køer, og som den naturligste ting i verden bad han om salt! Prakash fik under stor latterudbrud overrakt saltet og forklarede, at man i Indien pga. varmen sveder en masse salt ud. Derfor er det almindeligt, at man blander salt i det man drikker, for at rette op på saltbalancen.

Tolken som sikkerhedsnet

En af tolkens centrale funktioner er at virke som bolværk eller sikker-

hedsnet mod mulige misforståelser.

En af de første dage jeg var tolk for Prakash mødte vi på en vandretur tilfældigt en landmand, som var ved at flytte hegn for sit kvæg. Vi faldt i snak og efter ca. 10 minutter bad Prakash mig om at sige til landmanden, at vi ville besøge ham en anden dag og at han ved den lejlighed kunne give frokost! Vi fik ikke nogen klar tilbagemelding, så Prakash bad mig gentage opfordringen! Jeg oversatte noget tøvende anmodningen og til min store undren inviterede landmanden os til at komme og spise med en af de følgende dage.

Efter det møde blev vi enige om, at hvis vi kom i situationer, hvor jeg mente, at et spørgsmål ville skade forholdet til informanterne, skulle jeg fortælle Prakash det. Så kunne han tage stilling til, om han ville stille det eller ej.

Omvendt skete det også, at informanterne brugte mig som prøveballon. Det skete ved, at jeg blev stillet spørgsmål, som egentlig var henvendt til Prakash: Hvad laver han egentlig i Danmark? Spiser han kød? Hvor gammel er han? osv.

Selvom det selvfølgelig er lettere at spørge tolken fremfor at skulle gennem de omstændelige oversættelser, så blev disse genveje tit brugt i tilfælde, hvor der var tale om personlige eller sårbare emner som f.eks. religion, hvor informanterne havde grund til at tro, at Prakash ville være meget forskellig fra dem selv.

Det, at Prakash var fremmed betød også, at befolkningen i Hvilsager var indstillet på, at han sagde og gjorde ting, som gennemsnitsdanskere ikke ville finde på. Omvendt var Prakash

som antropolog åben for, hvad der end måtte komme fra os indfødte. De eksempler jeg har nævnt viser da også, at mine betæneligheder som tolk i de allerfleste tilfælde blev gjort til skamme. Sikkerhedsnet kommer sjældent i brug, men de er nu meget rare at have alligevel!

Hvem observerer hvem?

Mange etnografer har været inde på, at det skarpe skel mellem subjekt og objekt ikke holder. Det er ikke så entydigt hvem der observerer hvem i den etnografiske feltsituation. Prakash' feltarbejde vidner på en meget iøjnefaldende måde om dette.

Dels blev Prakash' arbejde fulgt af en dansk etnograf. Dels opstod en sand Prakash-kult i de danske medier. Op imod en halv snes aviser, radio, fjernsyn og et filmhold beskrev Prakash' arbejde i Hvilsager. Og som om det ikke kunne være nok, så var selv jeg, hans tolk, på nakken af ham.

Et grotesk eksempel på de mange lag viste sig en dag filmholdet optog en scene, hvor Prakash iagttog en landmand, som pløjede sin mark. Landmandens kone synes selvfølgelig, at det var spændende med sådan et filmhold i marken, så hun tog et billede af filmholdet, som tog billeder af Prakash, der iagttog landmanden. Og som sidste led i kæden tog også den nysgerrige tolk - undertegnede - et billede af kæden af observerede observatører og sidder oven i købet nu og bygger endnu en æske udenpå ved at beskrive situationen.

Man kunne altså føje endnu et par sider til trekantsdramaet i Hvilsager. Til gengæld lever feltarbejdet i Hvilsager op til artik-

lens overskrift på den måde, at et film- og TV-hold optog scener fra feltarbejdet, som dermed i en helt bogstavelig forstand blev dramatiseret. ■

Alle fotos, Jakob Krause-Jensen

JAKOB KRAUSE-JENSENS KOMMENTAR 2013

Prakash Reddy's feltarbejde i Hvilsager blev på mange måder usædvanligt. Det var første gang at en antropolog fra den tredje verden studerede et vestligt samfund.

Reddy ankom med den hensigt at lave et landsbystudium, som han havde gjort det før på Nicobarerne i den Bengalske Bugt. Men sådan kom det ikke til at gå. Professor Reddy opdagede hurtigt, at det landsbyliv, han havde forestillet sig med et mylder af mennesker, der nysgerrigt flokkedes om den fremmede forsker, ikke fandtes i Hvilsager. Her foregik livet for en stor del bag lukkede døre, og om dagen var landsbyen stort set tom, og Reddy var overladt til sig selv meget af tiden. Tidsskriftet *The Economist* sammenfattede således Reddys centrale iagttagelse af mangel på fælles liv: "He detected, as he saw it, an almost complete lack of community in the Danish village. Indeed, he asked himself whether the village was indeed a community in any definable sense ...". Men som det også fremgår af artiklen ovenfor blev Reddy og hans projekt gjort til genstand for intens opmærksomhed. Projektet falsificerede på en måde sin egen konklusion, for Reddys feltarbejde kom til at betyde ganske meget for landsbyfællesskabet: Reddy og hans under-

søgelse blev et samtaleemne og samlingspunkt for byens beboere. 'Hvilsager' optrådte i nationale medier og Reddy fyldte forsamlingshuset til bristepunktet, da han en dag i oktober 1989 præsenterede sine konklusioner for beboerne.

Der var også et stort fremmøde i forsamlingshuset næsten to årtier senere, den 31. januar 2007, da menighedsrådet og beboerforeningen havde inviteret Hvilsagerbeboerne til en drøftelse af en lokal kanon. Hvilsagerundersøgelsen blev her optegnet som en vigtig begivenhed i sognets historie — og Reddy er nu kanoniseret. ■

Læs mere i:

Reddy, G. P. (1991). Sådan er danskerne! en indisk antropologs perspektiv på det danske samfund. Mørke, Grevas.

Pedersen, P. and J. Krause-Jensen (2008). En fremmed banker på. Det Skjulte Aarhus: Fra Bjerget til Byen. P. Pedersen, L. Hannestad, J. Steensig and H. K. Kristensen, Aarhus Universitetsforlag: 47-59..

JAKOB KRAUSE-JENSEN ER LEKTOR PÅ INSTITUT FOR UDDANNELSE OG PÆDAGOGIK PÅ AARHUS UNIVERSITET, HVORFRA HAN HAR EN PH.D. I ANTROPOLOGI OG ETNOGRAFI. HAN HAR I 2010 UDGIVET BOGEN 'FLEXIBLE FIRM. THE DESIGN OF CULTURE AT BANG & OLUFSEN'.